

HRVOJE PETRIĆ
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
hpetric@ffzg.hr

Primljeno: 29. 08. 2012.
Prihvaćeno: 27. 09. 2012.

O PRINOSIMA KREŠIMIRA FILIĆA POZNAVANJU VARAŽDINA U RANOME NOVOM VIJEKU (S POSEBNIM OSVRTOM NA GOSPODARSKU POVIJEST)

*Tekst govori o doprinosu Krešimira Filića istraživanju
gospodarske povijesti ranog novog vijeka.*

Krešimir Filić je nezaobilazno ime za svakoga tko se historiografski bavi Varaždinom.¹ Pogleda li se bibliografija njegovih najvažnijih radova², lako je moguće uočiti da Filićevi radovi vezani za izučavanje ranoga novog vijeka na području Varaždina predstavljaju vrlo značajan dio njegovog historiografskog stvaralaštva, a više od polovice tekstova su ili strogo vezani za rani novi vijek ili ga obrađuju u sklopu drugih cjelina.³

Valja naglasiti kako je Filić svoj interes vezan uz rani novi vijek pokazao još prije drugoga svjetskog rata. Prvi rad vezan uz rani novi vijek je objavio 1935. godine u spomenici varaždinskog muzeja, a u njemu je pobrojio varaždinske gradske suce.⁴ Ovaj popis je izuzetno značajan jer je svim kasnijim istraživačima

¹ Mladen VEZMAROVIĆ, „Krešimir Filić (1891. - 1972.) – život i djelo“, *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209. - 2009.* (urednik ŠIČEL Miroslav, KAŠTELA Slobodan), Zagreb-Varaždin: Zavod za znanstveni rad Varaždin HAZU, 2009., 871 - 873.

² Ivan OBADIĆ, „Pregled historiografskih radova o gradu Varaždinu – prilog za Bibliographia Warasdiensis, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 20, Varaždin - Zagreb 2009., str. 132, 147; isti, Bibliografija ekohistorije i ekonomske povijesti grada Varaždina, *Ekonomika i ekohistorija*, 5, Zagreb 2009., 224 - 225; [www.nsk.hr](http://knjiznica-vz.hr/) (katalog); <http://knjiznica-vz.hr/> (katalog).

³ „Rani novi vijek“ je periodizacijski koncept koji se javlja u historiografiji (poglavito njemačkoj i anglosaskoj) tijekom druge polovice 20. stoljeća, a obuhvaća kronološko razdoblje između otprilike 1500. i 1800. godine tj. razdoblje prijelaza iz “predmoderne” u “modernu”.

⁴ Krešimir FILIĆ, “Varaždinski gradski suci”, u: *Spomenica varaždinskog muzeja 1925 - 1935.* (pretsak, urednik MOHOROVIČIĆ Andre, ŠIMUNIĆ Ljerka, VARGOVIĆ Eduard), Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin i Gradski muzej Varaždin, 1995., (pretsak), Varaždin, 1995. Na rani novi vijek se odnose stranice 11 - 23.

olakšalo snalaženje vezano uz čelne ljude grada Varaždina. Drugi rad mu je pregled varaždinske povijesti objavljen u spomenici gimnazije 1937. godine. U tome pregledu je posebnu pozornost posvetio gospodarskoj povijesti, osobito obrtu o kojem je napisao cijelo potpoglavlje.⁵ Iako je to vrlo kratak tekst, gledajući kontekst vremena i tadašnjih trendova u historiografiji možemo slobodno kazati da je taj pregled vrlo uspješno napisan.

Filića u radu nije omeo ni drugi svjetski rat. Tako da idući njegov rad vezan uz ranomoderno doba nalazimo 1941. i to objavljen kao izvor sa uvodnom diskusijom. Riječ je o oporuci Jalžice Lenard iz 1737. godine. Oporučiteljica je bila udovica koja je vodila krojački obrt. Već samim time je ova oporuka zanimljiva i kao izvor za gospodarsku povijest, ali i za poznavanje varaždinske svakodnevice u prvoj polovici 18. stoljeća. Jalžica Lenard je oporuku dala sastaviti Martinu Paviću, uglednom gradskom prisežniku i nadzorniku varaždinske gradske vage, koji ju je napisao na tadašnjoj kajkavštini. Stoga se ovaj izvor može koristiti i za jezikoslovna istraživanja. Važno je spomenuti kako su objavljenoj oporuci pridodani i računi o njezinu izvršenju, koje je uredno sastavio Pavić, a isti su korisni za poznavanje gospodarskog života tadašnjeg Varaždina. Na kraju je pridodano rodoslovlje Jurja Bellovaryja koji je bio varaždinski gradski sudac 1678. i 1679. godine, a čija je Jalžica Lenard bila unuka.⁶

Ranonovovjekovnom se problematikom bavio i u monografiji o velikoj župi Zagorje iz 1942. godine koju je napisao zajedno sa Vladimirom Dugačkim,⁷ ali osobito mu je uspjela monografija iz 1944. godine koja govori o povijesti varaždinske franjevačke crkve i samostana. Na rani novi vijek se odnose više od polovice ove knjige u kojoj je opisao ne samo povijest varaždinskih franjevaca u ranome novom vijeku već i značenje samostanske bolnice te ljekarne, a dao je i opis franjevačke crkve, sakristije i grobnice te popis gvardijana od 1662. godine.⁸

Svoju je djelatnost vezanu uz rani novi vijek nastavio i nakon rata pa objavljuje podatke o borbi Varaždinaca s upraviteljem varaždinske utvrde.⁹ Nastavlja i s objavljivanjem izvora kao primjerice o dodjeljivanju gradskih zemalja varaž-

⁵ Krešimir FILIĆ „Varaždin u prošlosti“, *Varaždinska gimnazija 1636 - 1936.*, Varaždin 1937., 14 - 25.

⁶ Krešimir FILIĆ, „Oporuka Jalžice Lenard iz god. 1737. i računi Martina Pavića o njezinu izvršenju“, *Viestnik Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu*, knj. IX/X, Zagreb 1941., 85 - 98.

⁷ Zvonimir DUGAČKI i Krešimir FILIĆ, *Velika župa Zagorje: s 47 slika u tekstu i zemljovidom*, Zagreb: Hrvatski izdavačko bibliografski zavod, 1942 [i. e. 1943].

⁸ Krešimir FILIĆ, *Franjevci u Varaždinu*, Varaždin 1944.

⁹ Krešimir FILIĆ, „Borba Varaždina s nasilnim upraviteljem Staroga grada“, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LVI - LIX/2 (1954. - 1957.), str. 233 - 238.

dinskim građanima 1742. godine,¹⁰ a također se bavi i kulturno-povijesnim znamenitostima Varaždina pa nakon franjevačke baštine obrađuje i isusovačku.¹¹

Posebno valja istaknuti odličnu studiju o varaždinskom mesarskom cehu (1589.-1708.) u kojoj je analizirao život unutar mesarskog ceha, ali i strukturu cehovske organizacije od uprave ceha, preko života naučnika i djetića (kalfa) do cehovskih majstora. Obradio je i način izrade majstorske radnje, vršenja mesarskog obrta, pokretnu i nepokretnu imovinu mesarskog ceha. Posebna je važnost u obradi svakodnevice ceha i to od cehmeštrovog doma kao središta cehovskih zbivanja, preko analize vršenja vjerskih dužnosti i sprovida do opisa gozbi varaždinskih mesara sa popisima vrste hrane i njihovom pripremom. Studiji je pridodan dio koji govori o trgovini, cijenama robe te proizvodima. Valja istaknuti da je ovo najbolje napisana studija o ranonovjekovnim cehovima u hrvatskoj historiografiji uopće. Ukoliko se uzme u obzir vrijeme kada je objavljena, a to je bila 1968. godine onda se može kazati kako je ta studija predstavljala inovaciju u hrvatskoj historiografiji, no na žalost ona nije imala adekvatne nastavljače.¹²

Za društvenu povijest Varaždina je značajan njegov pionirski rad o glazbenim životom grada okrunjen u opsežnoj monografiji čije početne stranice obuhvaćaju i brojne obavijesti o glazbenom životu tijekom ranoga novog vijeka, koje je sastavio uglavnom na osnovu neobjavljenih izvora, što im daje dodatni značaj.¹³

Na kraju se još valja osvrnuti i na Filićevu ulogu u popularizaciji ranonovjekovnih tema, od kojih valja upozoriti na njegovo pisanje u varaždinskom tisku.¹⁴

Moguće je zaključiti kako je Krešimir Filić u svom historiografskom pisanju značajnu pozornost usmjerio izučavanje varaždinskog ranoga novovjekovlja, koja ulazi u veći dio njegovog opusa. Prema iznesenome čini se kako je njegov doprinos ranonovjekovnoj povijesti najznačajniji upravo u domeni gospodarske i društvene povijesti, ali i u objavljivanju povijesnih izvora. No valja naglasiti kako ranonovjekovna gospodarska povijest Varaždina, a posebice ona 17. stoljeća tek čeka svoje istraživače. Oni će dobrim dijelom trebati graditi svoje spoznaje na temeljima koje su im postavili prethodnici, a među njima i Krešimir Filić.

¹⁰ Krešimir FILIĆ, "Regest o dodjeljivanju gradskih zemalja varaždinskim građanima iz godine 1742.", *Starine*, knj. 50 (1960), str. 313 - 352.

¹¹ Krešimir FILIĆ, "Tri žrtvenika isusovačke crkve u Varaždinu", *Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 1-3, XV - XXII (1967. - 1974.), str. 191 - 205.

¹² Krešimir FILIĆ, *Varaždinski mesarski ceh: zapisnici ceha od godine 1589. do uključivo godine 1708.*, Varaždin: Kulturno-prosvjetno vijeće općine, 1968. Uvodna studija str. 7 - 96. Redoslijed cehmeštara varaždinskih mesara - str. 97 - 103.

¹³ Krešimir FILIĆ, *Glazbeni život Varaždina*, Varaždin, 1972.

¹⁴ Spomenimo neke od novinskih članaka: Krešimir FILIĆ, "Postanak i razvoj varaždinskih cehova", *Varaždinske vijesti*, god. VI, br. 236 (14. 9. 1950.); isti, "Što znamo o najstarijim varaždinskim tiskarama", *Varaždinske vijesti*, god. XV, br. 754 - 756. (4. 11. i 18. 8. 1960.); isti, "Gozbe i čašćenja varaždinskih mesara", *Zagorski kolendar za godinu 1964.*, (1963.), str. 128. -132.

SAŽETAK

O PRINOSIMA KREŠIMIRA FILIĆA POZNAVANJU VARAŽDINA U RANOME NOVOM VIJEKU (S POSEBNIM OSVRTOM NA GOSPODARSKU POVIJEST)

Članak govori o historiografskim doprinosima Krešimira Filića o Varaždinu u ranome novom vijeku. Posebni je osvrt dan na njegove prinose gospodarskoj povijesti.

Ključne riječi: Krešimir Filić; Varaždin; rani novi vijek; gospodarska povijest.

SUMMARY

KREŠIMIR FILIĆ CONTRIBUTIONS OF VARAŽDIN IN THE EARLY MODERN PERIOD (WITH SPECIAL REFERENCE TO ECONOMIC HISTORY)

Article discusses the historiographical contributions Krešimir Filić of Varaždin in the early modern period. The specific reference is of his offerings economic history.

Key Words: Krešimir Filić; Varaždin; early modern period; economic history.